

TRECUTUL BUCOVINEI ÎN VIZIUNEA ISTORIOGRAFIEI UCRAINENE CONTEMPORANE (1991-2002)

Ștefan Purici

Bucovina este un cuvânt „magic” menit să provoace interesul și chiar admirația unor cercetători ai modernității europene, care caută exemple edificatoare din trecutul continentului pentru noua arhitectură a Europei unite. Ca entitate politico-administrativă, Bucovina a existat în perioada 1775-1918, când partea de nord-vest a Moldovei, ocupată de trupele habsburgice în toamna anului 1774, a fost integrată Austriei. Transformată, printr-o amplă politică de colonizare și stimulare a imigrărilor din afara ținutului, într-un mozaic etnic, provincia a cunoscut o evoluție politico-culturală relativ liniștită, fără tensiuni deosebite între naționalitățile conviețuitoare, fapt ce a provocat interesul științific față de Bucovina al unui număr important de cercetători din diverse țări, în special din spațiul germanofon. În multe dintre lucrările dedicate investigării trecutului ținutului din perioada administrației habsburgice, autorii de limbă germană prezintă pacea interetnică și corectitudinea autorităților austriece drept modele pentru viitoarea Europă unită¹.

Istoriografia română contemporană are o atitudine mai rezervată față de realizările administrației habsburgice², încercând să analizeze atât momentele pozitive, cât și implicațiile negative ale stăpânirii austriece³. Probabil, cea mai nefastă consecință a încorporării ținutului în cadrul Imperiului Habsburgic a constatat în modificarea structurii etnice a provinciei, prin diminuarea ponderii românilor în totalul populației în favoarea altor naționalități, care, la 1775, constituiau doar o minoritate (circa 1/4), iar către sfârșitul stăpânirii austriece ponderea neromânilor s-a ridicat la 2/3 din numărul total al locuitorilor. Acest proces a fost însoțit de înlăturarea parțială a autohtonilor din administrație, economie, învățământ, viață publică etc., fenomen ce nu poate fi trecut cu vederea atunci când analizăm în mod nepărtinitor istoria Bucovinei.

Un al treilea participant interesat de modul în care se trasează vectorii discursului istoric privitor la fenomenul bucovinean este istoriografia ucraineană contemporană. Trecutul acestei zone a fost și continuă să rămână una dintre importantele direcții de cercetare ale istoricilor ucraineni mai vechi sau mai noi. Pe lângă considerentele strict științifice, preocupările cercetătorilor din Ucraina și ale istoricilor ucraineni stabiliți în Occident după 1917 ori 1939-1940 și 1944 sunt motivate atât de prezența elementului etnic ucrainean în structura națională a Bucovinei istorice, cât și de necesitatea de a explica, argumenta și justifica divizarea teritorială a provinciei și prezența părții sale de nord, inițial, în cadrul Uniunii / Ucrainei Sovietice și, ulterior, în cel al Ucrainei independente. Dacă în perioada interbelică, atât istoricii români, cât și cei ucraineni au avut posibilitatea să cerceteze neîngrădit trecutul Bucovinei, după cel de-al Doilea război mondial, în urma impunerii de către sovietici a comunismului în România, orice dezbateri științifice sau chiar și utilizarea în istoriografia românească a denumirii „Bucovina” au fost interzise. Singurele posibilități de exprimare rămăneau paginile publicațiilor periodice din Occident sau valorificarea unor toponime ca „Țara de Sus”, „nordul Moldovei” ș. a. în locul toponimului tradițional. Astfel, chiar dacă după 1945, în România, au apărut mai multe studii privitoare la diverse aspecte (economic, cultural, social, politic, religios etc.) ce țineau de trecutul părții de nord-vest a Moldovei, o lucrare de sinteză, care să privească în ansamblu evoluția provinciei sub stăpânirea habsburgică, nu a putut să vadă lumina tiparului. Din aceste motive, până la începutul anilor 1990, cunoștințele noastre privind trecutul Bucovinei istorice erau destul de restrânse, întemeindu-se, în general, pe realizările istoriografiei românești de până la 1940. În același timp, însă, prin contribuțiile cercetătorilor ucraineni din vestul Europei sau din nordul

Americii, problematica bucovineană era prezentă în lucrările de referință apărute în Occident, în cărțile și revistele de specialitate. Totodată, în fosta Uniune Sovietică au fost tipărite numeroase studii, ghiduri, articole științifice și de popularizare consacrate prezentării trecutului Bucovinei din perspectiva legitimării actului de incorporare a părții de nord a ținutului în componența URSS. Trebuie să remarcăm și faptul că între istoricii ucraineni emigranți și cei sovietici existau divergențe doar în ceea ce privește modul de prezentare a unor fapte și fenomene, nu și în ceea ce privește implicațiile acestora asupra destinului ținutului. Urmând indicațiilor partidului, cercetătorii sovietici trebuiau să depisteze și evidențieze rolul definitoriu al clasei muncitoare și al comuniștilor în evoluția socială și politică a provinciei, să interpreteze toate evenimentele prin prisma luptei de clasă și să demaște „falsificările” istoriografiei burgheze.

În ultimii ani de existență a Uniunii Sovietice și, în special, după proclamarea independenței fostelor republici componente ale URSS, istoriografia ucraineană a pășit pe drumul tranziției de la unealtă a Partidului Comunist la disciplină științifică. Această cale s-a dovedit a fi destul de dificilă și, astăzi, putem constata că tranziția este departe de a se fi încheiat. Astfel, unii istorici au rămas tributari vechiului mod de investigare și de prezentare a trecutului, alții au înlocuit rapid metodologia marxist-leninistă cu una naționalistă, continuând să abordeze trunchiat, unilateral și preconcepțat cele mai diverse aspecte istoriografice. Totuși, se înregistrează și anumite tentative de prezentare mai echilibrată, mai obiectivă și mai nuanțată a trecutului Bucovinei, însă acestea nu au devenit dominante în istoriografia ucraineană.

Odată cu proclamarea independenței Ucrainei, în august 1991, în fața clasei politice din această țară a apărut problema construirii unei identități național-statale pe care să se întemeieze suveranitatea noului stat. Obiectivul s-a dovedit a fi destul de complex, datorită faptului că, sub aspect teritorial-administrativ, în componența Ucrainei astăzi sunt incluse regiuni care, până la 1945 sau chiar și până la 1954, au făcut parte din alte state (Polonia, Rusia, România etc.) și care au o pronunțată individualitate etno-istorică. Din acest motiv, pentru a contribui la formarea conștiinței ucrainității în rândul unei populații eterogene sub aspectul tradițiilor istorice, politice și cultural-mentale, istoriografia contemporană are drept scop identificarea și articularea unui trecut „comun” al tuturor regiunilor istorice componente ale statului ucrainean independent.

Unul dintre obiectele aplicării eforturilor cercetătorilor ucraineni îl reprezintă Bucovina, regiune istorică a cărei parte de nord a fost integrată Ucrainei în urma materializării, în iunie 1940, a prevederilor Protocolului adițional secret al *Pactului de neagresiune între Germania și Uniunea Sovietică*, semnat la 23 august 1939⁴, fapt consacrat ulterior de Conferința de Pace de la Paris⁵. Pe lângă centre universitare ca Lviv, Ivano-Frankivsk, Kiev, Odesa și, a., în care tematica bucovineană este studiată doar episodic, trecutul Bucovinei constituie domeniul unor investigații sistematice la Universitatea «Yurii Fedkovyci» din Cernăuți. Cercetările se desfășoară în special în cadrul Facultății de Istorie, care are un colectiv destul de numeros de cadre didactice și cercetători, în cel al Centrului de Cercetări Bucovinene (înființat în 1992) și al Centrului Bucovinean de Cercetări Arheologice (înființat în 1996), ambele pe lângă Universitatea din Cernăuți, precum și în cadrul unor instituții din regiunea Cernăuți (arhive, muzee, instituții de învățământ etc.). Activitățile de valorificare a rezultatelor investigațiilor, precum și reeditarea unor lucrări semnate de istorici ucraineni și germani din secolele XIX-XX, sunt stimulate de existența unui număr mare de periodice științifice care găzduiesc cele mai variate subiecte din problematica bucovineană. În acest sens, se remarcă: „Буковинський журнал” (Revista Bucovinei), „Зелена Буковина” (Bucovina Verde), „Вісник Центру Буковинознавства” (Buletinul Centrului de Cercetări Bucovinene), „Буковинський історико-етнографічний вісник” (Buletinul istorico-etnografic bucovinean), precum și „Buletinele” numeroaselor catedre de la facultățile de Istorie, Litere, Filosofie-Teologie, Pedagogie etc., în care s-au publicat după 1991 sute de articole ce privesc istoria și cultura acestui ținut. La acestea se adaugă câteva zeci de volume ale unor simpozioane, conferințe și congrese științifice de nivel local, național sau internațional.

De asemenea, în ultimul deceniu au ieșit de sub tipar mai multe cărți care privesc indirect sau direct problematica bucovineană. Din ultima categorie, menționăm, în ordinea apariției lor, următoarele titluri:

А. Жуковский. *Історія Буковини /Istoria Bucovinei/*, Чернівці: Час, 1991-1994, т. 1-2;
 Б. О. Тимошук. *Василів – місто Галицької Русі /Vasyliv – oraș al Rusiei galiciene/*, Чернівці, 1992;

Й-Т. Сележан. *Православні свята на Буковині. Історія свят, мистецтво хорového розспіву та іконографії. Слово до проповіді /Sărbători ortodoxe în Bucovina. Istoricul sărbătorilor, arta cântului coral și a iconografiei. Cuvânt pentru predică/*, Чернівці: Прут, 1993;

С. Осачук. *Німці і німецькі товариства на Буковині (друга пол. XIX – початок XX ст.) /Germani și societăți germane din Bucovina (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)/*, Чернівці, 1993;

В. Білек, О. Криворучко, О. Масан, І. Чеховський. *Вітання з Чернівців (Масторівка містом за колекцією старих поштівок) /Salutări din Cernăuți (O călătorie prin oraș cu ajutorul colecției de cărți poștale vechi)/*, Чернівці: Час, 1994;

****Чернівецький університет. 1875-1995: сторінки історії /Universitatea din Cernăuți. 1875-1995: pagini de istorie/*, Чернівці: Рута, 1995;

А. Дуда, В. Старик. *Буковинський курінь у боях за українську державність. 1918-1941-1944 /Kureniul* bucovinean în luptele pentru statalitatea ucraineană. 1918-1941-1944/*, Київ-Чернівці, 1995;

С. І. Комарницький. *Вони наближали перемогу (Буковина та буковинці в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.) /Ei apropiau victoria (Bucovina și bucovinenii în anii Marelui război pentru apărarea Patriei din 1941-1945)/*, Чернівці: Знання, 1995;

****З історичного минулого Буковини. Збірник наукових статей /Din trecutul istoric al Bucovinei. Culegere de studii/*, Чернівці, 1996;

В. М. Даниленко, О. В. Добржанський. *Академік Степан Смаль-Стоцький. Життя і діяльність /Academicianul Stepan Smal-Stotki. Viața și activitatea/*, Київ-Чернівці: Відродження, 1996;

Л. П. Михайлина. *Населення Верхнього Попруття VIII-X ст. /Populația regiunii Prutului Superior în secolele VIII-X/*, Чернівці: Рута, 1997;

С. А. Тархов. *Історія міськелектротранспорту Чернівців /Istoricul transportului electrificat din orașul Cernăuți/*, Чернівці: Прут, 1997;

О. Д. Огуй. *Монетно-лічильні найменування на Буковині та Молдові (кінець 14 перша третина 19 ст.): проблема функціональних поліномінацій в адаптивних терміносистемах /Denumiri de monede și măsuri în Bucovina și Moldova (sfârșitul secolului al XIV-lea – prima treime a secolului al XIX-lea): chestiunea polinomialilor funcționali în sisteme de termeni adaptive/*, Чернівці: Рута, 1997;

****Буковина: історичний нарис /Bucovina: schiță istorică/*, Чернівці: Зелена Буковина, 1998;

О. Масан, І. Чеховський. *Чернівці: 1408-1998. Нариси з історії міста /Cernăuți: 1408-1998. Schițe privind istoria orașului/*, Чернівці: Місто, 1998;

Ю. І. Макара, С. В. Пивоваров, Ю. А. Юрійчук. *Садогурська монетарія (історико-краснознавчий нарис) /Monetăria din Sadagura (schiță istorico-etnografică)/*, Чернівці: Рута, 1998;

І. П. Возний. *Чорнівська феодальна укріплена садиба XII-XIII ст. /Conacul feudal fortificat din Cernaucă din secolele XII-XIII/*, Чернівці, 1998;

О. Добржанський. *Національний рух українців Буковини другої половини XIX початку XX ст. /Mișcarea națională a ucrainenilor din Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului XX/*, Чернівці: Золоті Литаври, 1999;

О. Масан. *Владика Євген (Гасман) – визначний діяч православної церкви на Буковині в XIX столітті. Нарис життя і діяльності /Arhiereul Eugen (Hacman) – personalitate*

* Kureni – unitate de cazaci ucraineni.

marcantă a bisericii ortodoxe din Bucovina în secolul al XIX-lea. Schițe privind viața și activitatea/, Чернівці: „Місто”, 1999;

Г. Кожлянюк, *Етнографія Буковини* /Etnografia Bucovinei/, Чернівці: Золоті Литаври, 1999-2002, т. 1-2;

В. М. Ботушанський, *Сільське господарство Буковини (друга половина XIX початок XX ст.)* /Agricultura Bucovinei (a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului XX)/, Чернівці: Золоті Литаври, 2000;

С. Пивоваров, І. Чеховський, *На Дністрі, на „Оукраині Галицькій” (матеріали та дослідження Дністровської комплексної археологічно-етнографічної експедиції ЧДУ в селі Галиця Сокирянського р-ну Чернівецької області)* /Pe Nistru, în „Oucraina haliciană” (materiale și cercetări ale Expediției arheologico-etnografice complexe a Universității cernăuțene în satul Gălytsja raionul Securenî regiunea Cernăuți)/, Чернівці, 2000;

В. Ф. Федорак, Н. І. Черкач, *Історія рідного краю (7-11 клас)* /Istoria ținutului natal (clasele 7-11)/, Чернівці, 2000;

***28 червня 1940 року: погляд через 60 років / 28 iunie 1940: retrospectivă după 60 de ani/, Чернівці: Прут, 2000;

С. Пивоваров, *Християнські старожитності в межиріччі Верхнього Пруту та Середнього Дністра* /Vestigii creștine în spațiul dintre Prutul Superior și Nistrul Mijlociu/, Чернівці: Зелена Буковина, 2001;

С. Пивоваров, *Нумізматичні пам'ятки Буковини (античний та середньовічний час)* /Vestigiile numismatice ale Bucovinei (epocile antică și medievală)/, Чернівці: Зелена Буковина, 2002;

Ганна Скорейко, *Населення Буковини за австрійськими урядовими переписами другої половини XIX – початку XX ст.: історико-демографічний нарис* /Populația Bucovinei după recensămintele oficiale austriece din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea: schiță istorico-demografică/, Чернівці: Прут, 2002.

Analizând modul în care este investigat și prezentat trecutul Bucovinei în istoriografia ucraineană contemporană, constatăm că istoricii din țara vecină continuă să insiste pe abordarea problematicei bucovinene din cele mai vechi timpuri până în prezent, ignorând faptul că Bucovina a existat ca unitate teritorial-administrativă distinctă doar între anii 1775 și 1918. În acest sens, se pune accentul pe caracterul slav al majorității covârșitoare a vestigiilor arheologice din secolele V-XIV, pe participarea populației din teritoriul Bucovinei la viața politico-statală a Rusiei Kievene și a principatelor ucrainene Halici și Halici-Volynia, pe influențele est-slave asupra evoluției culturale și politice a Țării Moldovei, pe autohtonitatea ucrainenilor și alogenitatea românilor în spațiul bucovinean la începuturile statalității moldovenesti, pe predominarea numerică a ucrainenilor în partea de nord-vest a Moldovei la 1774-1775, pe politica de românizare a populației bucovinene în perioada habsburgică, pe caracterul „imperialist” al unirii ținutului cu România, pe politica de deznaționalizare a ucrainenilor în perioada interbelică, pe „justețea” evenimentelor din iunie 1940 etc.

Pentru a exemplifica cele menționate mai sus, nu ne propunem să analizăm absolut toate lucrările apărute în intervalul 1991-2002, deoarece volumul afectat unui studiu nu îngăduie asemenea inițiative. Ne vom limita la două lucrări: *Din trecutul istoric al Bucovinei* (Cernăuți, 1996) și *Bucovina: schițe de istorie* (Cernăuți, 1998) – studii cu caracter de sinteză –, pe care le considerăm a fi reprezentative pentru istoriografia ucraineană contemporană a Bucovinei.

Culegerea de studii *Din trecutul istoric al Bucovinei* este inaugurată de prof. univ. dr. Gh. K. Kojoleanko cu cercetarea intitulată *Populația Bucovinei: succintă schiță etnografică*, în care autorul face o expunere a evoluției etnice în acest spațiu geografic, din cele mai vechi timpuri până la 1990. Semnalând prezența omului primitiv cu 100 000 ani în urmă, autorul menționează că primul popor cunoscut în istorie, care „locuia la nord de Dunăre în secolele IX-VIII î. e. n., au fost geții”, așezați pe „pământurile dintre Nistru și Don”. De abia în sec. I d. Hr., la „nord de Dunăre apar dacii, popor care, probabil, a venit aici din Tracia, din Munții Rodopi”. Cercetătorul ucrainean, urmând cu fidelitate, dar mai puțin tranșant, tezele lui Arkadii Jukovski⁶,

li consideră pe daci și geții ca fiind două popoare net diferite, imputându-le romanilor confundarea geților cu dacii. Ținând cont de „realitățile” istorice, autorul semnalează popularea Banatului, Transilvaniei și Munteniei de către daci, în timp ce geții sunt plasați în Bucovina (?) și Moldova. Spre deosebire de adepții teoriei imigraționiste, Gheorghii Kojoleanko conchide că populația autohtonă, în urma cuceririi Daciei, n-a fost exterminată de către romani, ci a fost supusă; o parte a dacilor și geților s-a retras în Munții Carpați. Autorul consideră că cetatea Țetina de lângă Cernăuți reprezenta un punct de pază, întemeiat de romani la hotarele de nord ale țării, reluând o ipoteză mai veche, potrivit căreia ostașii acestei garnizoane ar fi fost originari din localitatea Cecina, de pe râul cu același nume de lângă orașul italian Pisa.

Puțin diferit este tratată perioada preistorică și cea veche în lucrarea de sinteză *Bucovina: schițe de istorie*. În capitolul I, *Bucovina din cele mai vechi timpuri până la mijlocul secolului al XIV-lea*, cercetătorii L. Myhailyna și S. Pyvovarov arată că, pe teritoriul actualei regiuni Cernăuți (mai precis în fostul ținut Hotin), au fost descoperite „cele mai vechi locuințe de pe pământurile Ucrainei”, datate cu cca. 50-40 mii de ani (satul Molodovo din raionul Securenii). Către sfârșitul mileniului II î. Hr., pe pământurile Bucovinei istorice, sunt atestate numeroase așezări aparținând culturii *Noa* (secolele XIII-XI î. Hr.). Cele mai însemnate săpături au fost realizate în localitatea Mahala, sat de pe malul stâng al râului Prut, în imediata apropiere de Cernăuți. Universitarii ucraineni apreciază că această cultură „s-a format, așa cum se consideră, în urma sintezei între comunitatea locală Komariv și populația nord-tracică migrată” (?). Faptul că arheologii ucraineni nu au ajuns la un numitor comun în ceea ce privește încadrarea etnică a unor culturi arheologice este vizibil în cazul culturii Lukașovka, ai cărei purtători sunt numiți, într-un loc, „slavii, geții, germanii” (p. 19), iar în alt loc, „bastarii” (p. 20). De asemenea, universitarii cernăuțeni identifică elemente slave pe teritoriul Bucovinei istorice încă din secolele I și II d. Hr., arătând că în vremea respectivă zona era populată de „elemente slave, dacice, sarmate și germanice”. Următoarele două veacuri sunt dominate de cultura Cerneahov și de cea a tumulilor carpatici. Autorii specifică faptul că „una dintre componentele etnice ale culturii [Cerneahov] au fost slavii”, uitând sau omițând să nominalizeze alte elemente constitutive. În ceea ce privește cultura tumulilor carpatici, se arată că la formarea acesteia au luat parte „triburile slave și geto-dacice”. Din secolul al V-lea, teritoriul Bucovinei istorice devine o zonă de așezare a slavilor care erau purtători ai „culturii de tip Praga din secolele V-VII”. Aceasta se întindea „pe un însemnat teritoriu dintre Nipru și Elba”. Nu este prea clar cum se îmbină caracterul de migratori al slavilor în această perioadă cu caracterul predominant agricol, sedentar al culturii Praga. Este interesantă și constatarea arheologilor cernăuțeni privind existența unor „anumite particularități locale” în cadrul culturii Luka Raikovețka (secolele VII-X), legate, în opinia lor, de prezența pe teritoriul Bucovinei a „croaților letopisetelor”. Fără a da dovadă de spirit critic – s-a scris enorm de mult pe marginea acestei probleme, subliniindu-se lipsa de argumente și dovezi istorice –, autorii susțin: „Odată cu formarea statului kievean, ținutul bucovinean a devenit parte componentă a acestuia. În secolele X-XII, Bucovina a intrat în componența Rusiei kievene: din a doua jumătate a secolului al XI-lea – în cnezatul Terebovlia; de la mijlocul secolului al XII-lea – în cnezatul Halici, iar din anul 1199 până la mijlocul secolului al XIV-lea – în cnezatul Halici-Volynia”. Totuși, spre deosebire de alți istorici slavi, cei doi cercetători nu contestă faptul intrării zonei dintre Nistru și Prut în componența Țării Moldovei chiar de la întemeierea acestui stat medieval românesc.

Același lucru este susținut și de Gh. Kojoleanko, care subliniază că teritoriul Bucovinei a fost parte integrantă a cnezatelor est-slave, acest spațiu fiind caracterizat de prezența a numeroase „sate rusești vechi (recte ucrainene vechi). Numai din secolul al XIV-lea, continuă el, în cultura materială a populației ținutului bucovinean se observă trăsături est-romanești”. Autorul menționează, fără a aduce și mărturii documentare, că „populația românofonă” din Țara Moldovei a crescut doar pe contul coloniștilor și feudaților „moldoveni și români”, care s-au așezat în vatra fostelor sate slave, devastate în timpul invaziilor tătaro-mongole.

Modul în care unii arheologi ajung la concluzii preconcepute, poate fi observat din articolul lui Ihor P. Voznyj, intitulat *Cu privire la activitatea economică a locuitorilor conacului*

feudal fortificat din Cernauca în secolele XII-XIII (după materialele arheologice), inclus în culegerea *Din trecutul istoric al Bucovinei*. Horodiștea cercetată este situată pe un deal nu prea înalt în locul numit Sprânceni, pe malul stâng al pârâului Moșcău, afluent al Prutului. Așa cum e și firesc, autorul face comparație între obiectele găsite la Cernauca cu cele descoperite în alte zone. Dar, acest procedeu este limitat doar la teritoriul situat spre nord de Bucovina, reieșind că acea parte a regiunii Cernăuți, situată în stânga Prutului, reprezintă extremitatea sudică a spațiului etnic est-slav. Este curios faptul că arheologul cernăuțean nu prezintă și ceramica, care, prin forme și decoruri, ar fi putut spune foarte multe în privința încadrării etno-culturale a așezării.

În sprijinul afirmațiilor sale, I. P. Voznyj prezintă desene ale unor obiecte descoperite. Analiza lor ne permite să punem la îndoială caracterul științific și obiectiv al concluziilor autorului datorită faptului că vestigiile arheologice descoperite la Cernauca sunt specifice unui spațiu geografic mult mai larg decât cel al slavilor de est, la care s-a limitat arheologul cernăuțean. Astfel, lama de hârleț, pe care autorul o prezintă ca un obiect ce are analogii „cu vestigiile rusești vechi”, este prezentă și în așezarea Bucov de lângă Ploiești (sec. VIII-X). Același lucru se poate spune despre seceri, obiecte asemănătoare fiind descoperite în așezarea întărită din secolele XII-XIII de la Bâta Doamnei – Piatra Neamț. Cârlige și greutăți pentru plase de pescuit de tipul indicat de arheologul cernăuțean sunt caracteristice și zonei Dunării de Jos (sec. VIII-XI).

Exemple similare de necunoaștere a realizărilor arheologiei ne-slave (confirmă lista izvoarelor și literaturii utilizate) și de interpretare unilaterală și simplistă (vezi opiniile autorului, privitoare la culturile agricole) a trecutului istoric, îl conduc pe cercetătorul cernăuțean la o concluzie forțată: „Datele arheologice mărturisesc faptul că dezvoltarea principalelor tipuri de activități economice ale populației ținutului se desfășura într-un contact strâns cu toate pământurile rusești vechi, recte ucrainene vechi, fapt confirmat de multiplele analogii cu alte vestigii rusești vechi”.

Evoluția teritoriului bucovinean în componența Moldovei medievale este prezentată de medievistul Oleksandr Masan în capitolul intitulat *În componența Principatului moldovenesc (a doua jumătate a secolului al XIV-lea – al treilea pătrar al secolului al XVIII-lea)*, inclus în volumul *Bucovina: schițe de istorie*. Istoricul cernăuțean încearcă să detalieze evenimentele de la mijlocul secolului al XIV-lea, susținând că, după destrămarea cnezatului Halici-Volynia, „teritoriul actualei regiuni Cernăuți a fost cucerit de Regatul Ungariei”, iar zona montană „Pocuția și întreaga vale a Ceremușului au nimerit în componența Regatului Poloniei”. Principele „transilvănean” Bogdan, însă, „a reușit să respingă atacurile ungurilor, precum și să-i învingă pe polonezi nu departe de Cernăuții de astăzi”. Autorul este adeptul teoriei potrivit căreia teritoriul Bucovinei inițial n-a făcut parte din Țara Moldovei, autoritatea principilor moldoveni extinzându-se asupra spațiului dintre Prut și Nistru (inclus de autor în așa numita Țară a Șipenițului) doar către sfârșitul secolului al XIV-lea și că abia „în anul 1498, la Principatul Moldovei a fost alipit ocolul Câmpulungului Rusesc”.

Ca și Gh. Kojoleanko, O. Masan consideră că „fondul pământurilor statului, administrate de domnitorii moldoveni, s-a format pe contul posesiunilor foștilor cneji haliciano-volynieni și ale acelor boieri ucraineni care au opus rezistență noii stăpâniri [moldovenești]”. Cercetătorul susține că în Moldova, în secolele XV-XVII, „documentele și alte monumente ale scrisului erau elaborate în limba ucraineană veche de cancelarie, care a domnit până la mijlocul secolului al XVII-lea chiar și la curtea domnilor moldoveni”, teză care este cel puțin discutabilă. Totodată, medievistul cernăuțean nu neagă caracterul moldovenesc al arhitecturii și picturii din această zonă, dar subliniază că acestea au fost influențate de tradițiile ucrainene și vest-europene.

Analizând raportul dintre români și ucraineni în ajunul anexării nord-vestului Moldovei la Austria, prof. Gh. Kojoleanko trage concluzia că, în ciuda „puternicului val de colonizare moldo-valahă”, încă la mijlocul secolului al XVII-lea, „populația ucraineană predomina nu numai în partea de nord a Bucovinei, ci chiar și în unele regiuni din sudul acesteia, în special în districtul Suceava”.

Interesante și chiar ingenioase sunt aprecierile lui O. Masan privind transformarea toponimului „Bucovina” (făget) în macrotoponimul „Bucovina”, care cuprinde, în interpretarea autorului, și zona Hotinului. Cercetătorul subliniază că această denumire putea „să apară și să se extindă doar într-un mediu ucrainofon”. Rămâne neclarificată perioada în care „Bucovina” a devenit denumire a unei unități administrative în cadrul statului moldovenesc.

Evaluând conținutul celor patru secole de până la anexarea unei părți din teritoriul moldovenesc de către Austria, autorul conchide: „În general, perioada aflării Bucovinei în cadrul Principatului Moldovei a fost caracterizată de o ascendentă instabilitate economică, politică și demografică, o pronunțată opresiune străină, invazii periodice ale dușmanilor. Consecințe ale acestui fapt au fost conservarea unor forme de gospodărire primitive pentru acel timp, caracterul natural al economiei, lipsa condițiilor pentru trecerea la dezvoltarea industrială, o evoluție foarte lentă a relațiilor sociale, care, până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se bazau pe serbie cu elemente de robie, nivel scăzut al culturii în rândul populației care rămânea totalmente analfabetă și îndepărtată de realizările civilizației europene”.

Ocuparea Bucovinei de către Austria a dus la un efervescent proces de fluctuație a populației. Gh. Kojoleanko prezintă date privind emigrarea autohtonilor de sub tutela noilor stăpânitari și menționează o largă imigrare „a ucrainenilor din Galiția, a românilor din Transilvania, a moldovenilor din Principatul Moldovei, a rușilor de rit vechi (lipoveni) din pământurile austriece (sic!), a armenilor gregorieni din posesiunile turcești, a germanilor-protestanți din pământurile est-germane și poloneze”, prezentând și unele cauze ale procesului sus-menționat. În același timp, se subliniază că „la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, în Bucovina era predominant elementul etnic ucrainean, adică populația autohtonă a ținutului erau ucrainenii (...). Potrivit recensământului populației (???), în anul 1774 ucrainenii constituiau 69% din totalul populației provinciei”, în timp ce „moldovenii și românii constituiau doar 26%”. Istoricul ucrainean „uită” să menționeze că autoritățile austriece n-au înregistrat etnia sau limba maternă a locuitorilor din provincia recent ocupată, singura sursă statistică pe baza căreia s-ar putea stabili relativ corect structura etnică a populației la vremea respectivă fiind recensămintele efectuate de autoritățile locale împreună cu funcționarii țariști, în anii 1772-1773 și 1774, în timpul ocupației Principatelor Române de către armatele rusești.

Mai puțin categoric în ceea ce privește ponderea diverselor etnii în totalul populației ținutului este modernistul Vasyli Botușanski, unul dintre autorii capitolului al III-lea, *Bucovina în componența Austriei (Austro-Ungariei) (1774-1918). Ținutul Hotin în componența Imperiului Rus (1812-1918)*, al lucrării *Bucovina: schițe de istorie*. Analizând evoluția etnodemografică a Bucovinei, acesta susține că, „la momentul alipirii ținutului la Austria, majoritatea populației o formau «rusnaci», adică locuitorii autohtoni ai ținutului – ucrainenii, iar aproape un sfert erau moldoveni (români)”. În ceea ce privește structura etnică a populației greco-catolice, se afirmă că aceasta era compusă din „ucraineni (parțial originari din Galiția, parțial localnici) și români (parțial originari din Transilvania, parțial localnici)”. Această tentativă de a crea un segment autohton de greco-catolici nu este întemeiată pe izvoare, fiind motivată, mai degrabă, de interese extrăștiințifice.

În același capitol, Oleksandr Dobrjanski menționează prezența în documentele austriece a mai multor denumiri referitoare la acest teritoriu: „Districtul bucovinean”, „Generalatul cernăuțean” și „Generalatul galițian de frontieră”, evitând sau „scăpându-i” și altele ca „Moldova austriacă”, „Generalatul Moldovei”, „Generalatul moldovenesc”, mult mai intens vehiculate în perioada septembrie 1774 – ianuarie 1775. La fel, dobândirea autonomiei reale a Bucovinei, în anul 1861, este prezentată doar ca o urmare a restructurării Imperiului Habsburgic și ca un rezultat al impactului factorilor externi, trecându-se sub tăcere acțiunile elitelor locale românești – dar și ucrainene – care au militat pentru separarea ținutului de Galiția.

Pentru a demonstra că, de-a lungul perioadei austriece, s-a produs o creștere nefirească a românilor și o deznaționalizare a ucrainenilor, V. Botușanski susține că, „în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea, aflusul populației ucrainene din Galiția în Bucovina a fost neînsemnat, deoarece împărații austrieci au interzis asemenea

strămutări în urma solicitărilor magnaților polonezi, care nu doreau să piardă forța de muncă gratuită a supușilor lor. După desființarea boierescului, migrarea populației ucrainene din Galiția în Bucovina a crescut într-o anumită măsură, însă purta un caracter sezonier și doar într-o măsură nesemnificativă de strămutare definitivă”. În schimb procesul de imigrare a elementului românesc, specifică autorul, a fost continuu, „în special din Transilvania, parțial din Moldova”.

Un subcapitol consistent este dedicat de O. Dobrjanski prezentații mișcării social-politice și naționale a ucrainenilor bucovineni (secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea). Constatând nivelul scăzut al conștiinței naționale a ucrainenilor din Bucovina, absența unei elite și a unei mișcări naționale până la mijlocul secolului al XIX-lea, autorul nu analizează și cauzele acestor fenomene, deoarece ar trebui să vorbească despre imigrarea masivă din Galiția și despre statutul social al imigranților galițieni. Totuși, cercetătorul a evidențiat rolul deosebit important pe care l-a jucat episcopul Eugenie Hacman în geneza și organizarea mișcării politico-naționale a rutenilor, în constituirea primelor societăți culturale ucrainene, lucruri care, de obicei, sunt trecute sub tăcere în istoriografia ucraineană.

În același timp, istoricii ucraineni nu s-au aplecat și asupra istoricului politico-cultural al celorlalte naționalități din provincie. V. Botușanski și O. Dobrjanski s-au limitat la expunerea extrem de succintă a particularităților mozaicului etnic bucovinean din perioada austriacă și la nominalizarea câtorva personalități din partea fiecărei etnii neucrainene. Se creează impresia că numai ucrainenii au avut o moștenire culturală bogată și o viață politică intensă, ceilalți fiind practic absenți din viața publică a provinciei.

În lucrarea *Bucovina: schițe de istorie*, capitolul al IV-lea, *Bucovina de Nord și ținutul Hotin în componența României regale (1918-1940)*, a fost elaborat de cercetătorul Ihor Piddubnyj, cu excepția primului subcapitol, intitulat *Regimul de ocupație (?)*, scris în colaborare cu V. Botușanski. În comparație cu lucrările apărute în perioada sovietică, autorii au recurs la o abordare mai echilibrată și documentată a destinului Bucovinei interbelice. În pofida acestui fapt, și acest compartiment suferă de pe urma unor interpretări forțate sau a utilizării unor citate trunchiate. Astfel, se afirmă că la Congresul General al Bucovinei, din 28 noiembrie 1918, n-au participat, cu excepția românilor, reprezentanți ai altor etnii din această provincie. Nu punem în discuție statutul și reprezentativitatea unor țărani ucraineni din comunele de peste Prut, însă germanii și polonezii bucovineni și-au desemnat în mod legal și democratic delegați care au prezentat atitudinea acestor etnii față de viitorul Bucovinei, pronunțându-se pentru unirea cu Regatul României. Alt caz asemănător este cel privitor la „răscola din Hotin”, în care cei doi autori văd o acțiune naționalistă ucraineană, spre deosebire de lucrările puțin mai vechi care o prezentau drept o mișcare comunistă.

Moștenind din epoca sovietică tradiția divizării românilor în două „naționalități” – română și moldovenească –, istoriografia ucraineană continuă să servească unor obiective politice formulate încă în perioada stalinistă. Totodată, se încearcă impunerea teoriei privitoare la caracterul slav al populației moldovenești, care a fost, chipurile, românizată în epocile modernă și contemporană. Un exemplu concret îl reprezintă tabelul nr. 1, *Raportul dintre grupurile naționale în Bucovina (regiunea Cernăuți) în anii 1930-1989*, alcătuit de Gh. Kojoleanko. Potrivit datelor oficiale ale *Recensământului populației* din 1930, s-au declarat ucraineni 29,14% dintre bucovineni, însă universitarul cernăuțean include în tabel cifra de 49,4%, menționând, fără a aduce argumente, că organele de statistică române au micșorat numărul populației ucrainene, iar numărul etnicilor români „includea, pe lângă români, o parte din ucraineni și moldoveni”(?). În cele din urmă, universitarul cernăuțean ajunge la concluzia că, de-a lungul istoriei, populația Bucovinei „a fost caracterizată de multietnicitate, cu o continuă preponderență însemnată a etniei ucrainene”.

Perioada de după 28 iunie 1940 a fost prezentată în sinteza *Bucovina: schițe de istorie* de către cercetătorii V. Botușanski, I. Burkut, Yu. Makar, P. Poloveți, V. Holevciuk, V. Holodnyț'kyj și I. Șkola, autori ai capitolului V, intitulat *Regiunea Cernăuți a RSSU (1940-1991), a Ucrainei (1991-1997)*.

Probabil, pentru prima dată în istoriografia ucraineană se recunoaște faptul că nota

ultimativă sovietică, întemeiată pe pretenții cu caracter istoric (URSS ca moștenitoare a Imperiului Țarist și a vechilor cnezate rusești), era lipsită de suport științific, menționându-se că „nici o parte a Bucovinei n-a intrat niciodată în componența Imperiului Rus”. Totuși, istoricilor cernăuțeni le lipsește curajul să citeze și următoarea frază din nota ultimativă: „Un astfel de act ar fi cu atât mai just cu cât transmiterea părții de nord a Bucovinei către URSS ar putea reprezenta, este drept că numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită URSS și populației Basarabiei prin dominația de 22 de ani a României în Basarabia”.

În volumul menționat se regăsesc date extrem de interesante, chiar dacă ele nu sunt exhaustive, privitoare la evoluția părții de nord a Bucovinei în perioada sovietică. Pentru a surprinde doar unul dintre momentele calvarului pe care l-au trăit nord-bucovinenii în anii postbelici, cităm: „În total, în anii 1940-1950, din ținut au fost deportate până la 50 mii de persoane”, peste 33 mii de oameni au emigrat, în anii 1945-1946, „în România și Polonia”, în timp ce „numai în anul 1946, în Regiunea Cernăuți au sosit 53 690 de imigranți din diverse zone ale Uniunii Sovietice”. Sunt doar câteva cifre care pot contribui la înțelegerea situației etnice actuale din Regiunea Cernăuți.

Din cele analizate, se poate constata că studiile și articolele istoricilor ucraineni privind istoria Bucovinei evidențiază unele tentative de a privi lucrurile în conformitate cu realitățile istorice ale timpului. În același timp se observă faptul că debarasarea de vechile stereotipuri și clișee ale istoriografiei comuniste și ultranaționaliste este încă un proces destul de complex și dificil pentru istoriografia ucraineană postcomunistă.

Zusammenfassung

Die Bukowina ist ein „Zauberwort“, das zugeordnet ist, das Interesse und sogar die Bewunderung einiger Forscher der europäischen Modernität zu erregen, ein Wort, das modellhafte Beispiele für die neue Architektur des vereinten Europas in der Vergangenheit des Kontinents sucht. Der Verfasser analysiert die Art und Weise, in der die Geschichte dieser Provinz im Rahmen der gegenwärtigen ukrainischen Historiographie behandelt wird: Es werden die Erfolge und die Fehlschläge der ukrainischen Historiker auf dem Weg zur Befreiung von der marxistisch-leninistische Methodologie und von den nationalistischen Klischees präsentiert.

NOTE:

¹ Cf. Rudolf Wagner, *Eileitung*, in *Alma Mater Francisco Josephina. Die deutschsprachige Nationalitäten-Universität in Czernowitz*, Hrsg. Rudolf Wagner, München, Verlag Hans Meschendorfer, 1975, S. 11; Franz Thedieck, *Festvortrag bei der Universitätsfeier am 5. Dezember 1955 in München*, in *Alma Mater Francisco Josephina*, S. 362; Paula Tiefenthaler, *Die kulturellen Wechselbeziehungen zwischen den Volksgruppen der Bukowina 1775-1918*, in Adolf Armbruster (Hg.), *Vom Moldauwappen zum Doppeladler: ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina*, Bd. II, Augsburg, Verlag Hofmann, 1993, S. 13-14; Erich Zöllner, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, ed. a VIII-a, traducere de A. Armbruster, vol. I, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 390 etc.

² Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, Vol. I (1774-1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, passim; vezi și colecția „Codrul Cosminului” (Suceava), seria nouă, 1995-1999, nr. 1-5.

³ Mihai-Ștefan Ceașu, *Bucovina habsburgică de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774-1815)*, Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 1998; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, București, Fundația Culturală Română, 1994; Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998; vezi și colecția „Analele Bucovinei” (București), 1994-1999, nr. 1-13 etc.

⁴ Pentru detalii, vezi: *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, Selecție de Ion Șișcanu și Vitalie Văratec. Prefață de Valeriu Matei, Chișinău: Universitas, 1991; Ion Constantin, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei*, București, 1995; Florin Constantiniu, *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov*, București, 1991; Nicholas Dima, *Basarabia și Bucovina în jocul geopolitic al Rusiei*, Chișinău, 1998; Valeriu Florin Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia*, Iași, 1991; Ioan Scurtu, Dumitru Almaș, Armand Goșu ș. a., *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998*, București, 1998; Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, 1992; Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Complot împotriva României, 1939-1947. Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța în văltoarea celui de-al doilea război mondial*, București, 1994; Ion Șișcanu, *Raptul Basarabiei, 1940*, Chișinău, 1993 etc.

⁵ Vezi: Valeriu Florin Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947)*, București, 1988; V.-Fl. Dobrinescu, D. Tompea, *România și cele două conferințe de pace de la Paris (1919-1920 și 1946-1947). Un studiu comparativ*, Focșani, Editura Neuron, 1996; Marin Radu Mocanu ș. a (eds.), *România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris. Documente*, București, 1996; Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, 1999 ș. a.

⁶ Cf. Аркадій Жуковский, *История Буковины. Частина перша до 1774 р.*, Чернівці: Редакційно-видавничий відділ обласної друкарни, 1991, 120 с.; Ștefan Purici, *Arkadi Jukovski. Istoria Bukovini. Ceastina perșa do 1774 r.*, în „Analele Bucovinei”, I, 1994, nr. 1, p. 224-226; Constantin Șerban, Mihai Lazăr, *Arkadii Jukovski, Istoriia Bukovini. Ceastina perșa do 1774 r.*, în „Codrul Cosminului” (seria nouă) – Analele științifice ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava. Seria Istorie, II, 1996, nr. 2, p. 527-535.